

Lauri Lempinen

Esikunnan (veteraaniosaston) johtaja

1.4.2023

PORIN VPK:N HISTORIIKIT 1888–2007 JA HISTORIEOS 2013

- luettelomainen yhteenveto julkaisuista
- lisäksi **Esko Antti-Pojan** kirjoittama, monipuolisesti kattava tietokirja "KERTOMATON HISTORIA" VPK:n perustaja **Anders Axel Anderssonista**

Tämän yhteenvedon laatimisesta kiitän dosentti Riina Haanpäätä korvaamattomasta yhteistyöstä. Olen saanut lainata hänen alempana esitettyjä *kursivoituja tekstejään*. Hän on myös tarkastanut itse laatimani tekstit.

Riina Haanpää oli mukana VPK:n työryhmässä, joka laati teoksen "PORIN VAPAAEHTOINEN PALOKUNTA 1988–2007". Hän kuului myös Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelman tutkijaryhmään, jonka työn tuloksena julkaistiin vuonna 2013 Porin VPK:n 150-vuotishistoria "KARHU, KIRVES JA PUNAINEN KUKKO".

Yhteenvedon aluksi esitän toimitetun tiivistelmän *Riina Haanpään artikkelista "Porin VPK:n historiikit"*, joka on julkaistu teoksessa PORIN VAPAAEHTOINEN PALOKUNTA 1988–2007:

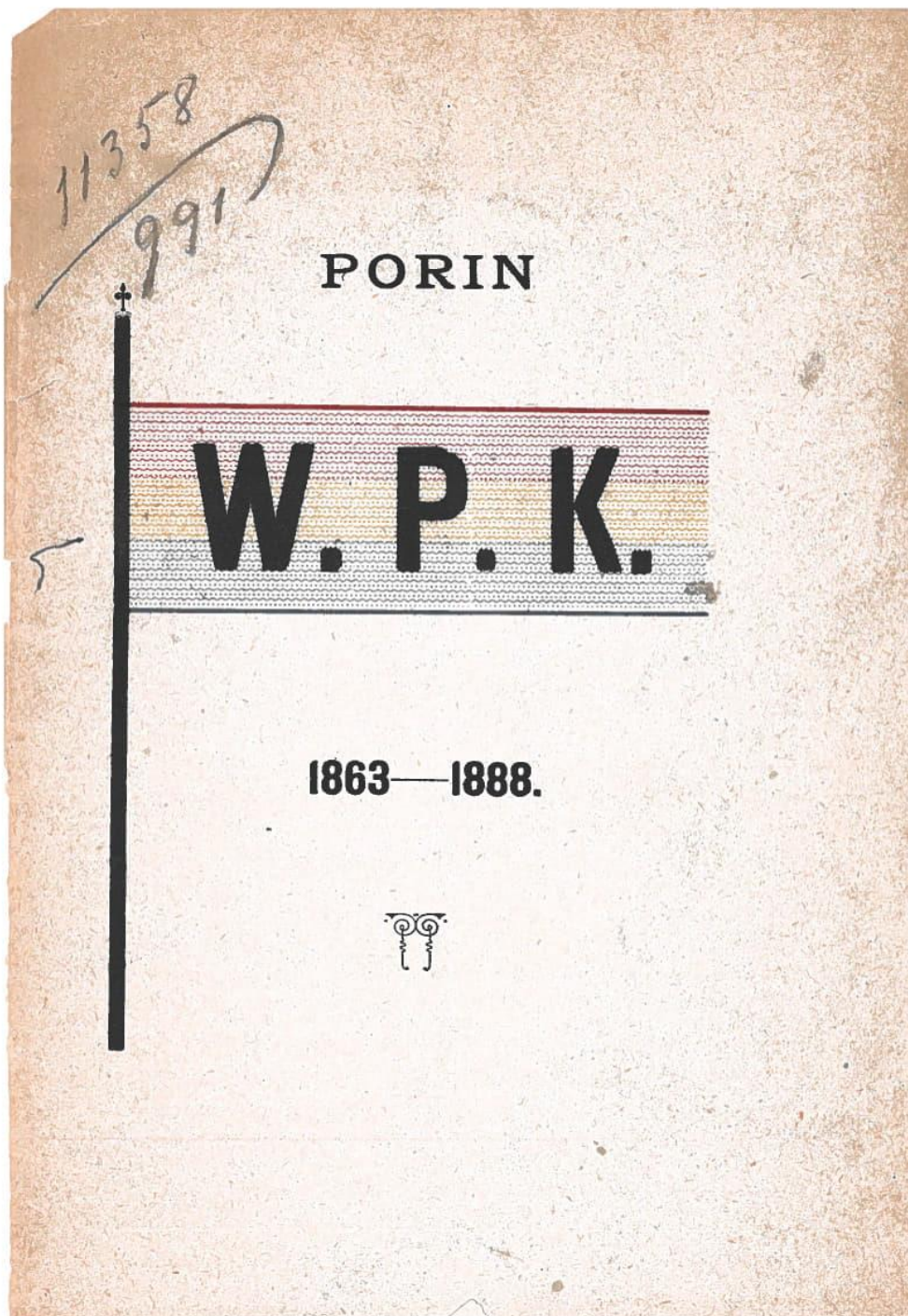
Historiikit ja niiden tekijät

Porin VPK:n historiikkeja on sen olemassaolon aikana kirjoitettu säännöllisesti 25 vuoden välein. Ensimmäinen varsinainen historiikki ilmestyi jo vuonna 1888 palokunnan 25-vuotistoiminnan kunniaksi. Ja viimeisin, kaikkiaan VPK:n kuudes historiikki – tosin poikkeuksellisesti 20 vuotta edellisen historiikin jälkeen – ilmestyy nyt vuonna 2008. Historiikeissa käsitellään eri näkökulmista sitä, mikä johti VPK:n syntyyn. Historian silloiset päivänpolttavat kysymykset tehostettavasta palotorjunnasta, varsinkin kaupunkia kohdanneen suurpalon jälkeen, saivat synnyttämään ajatuksen vapaaehtoisuuden periaatteelle rakentuvasta järjestelmästä.

Myös palokunnan kehitys ja toiminta rinnan kaupungin varsinaisen palokunnan perustamisen kanssa sekä sittemmin sammutustekniikan kehitys, palokaluston koneellistuminen, sammutussopimukset ja ylipäätään yhteiskunnan muutokset ovat nostaneet esiin kysymyksiä, joita VPK:n organisaatio on joutunut käsittelemään. Jälkiä näistä keskusteluista voi lukea eri aikojen historiikeista.

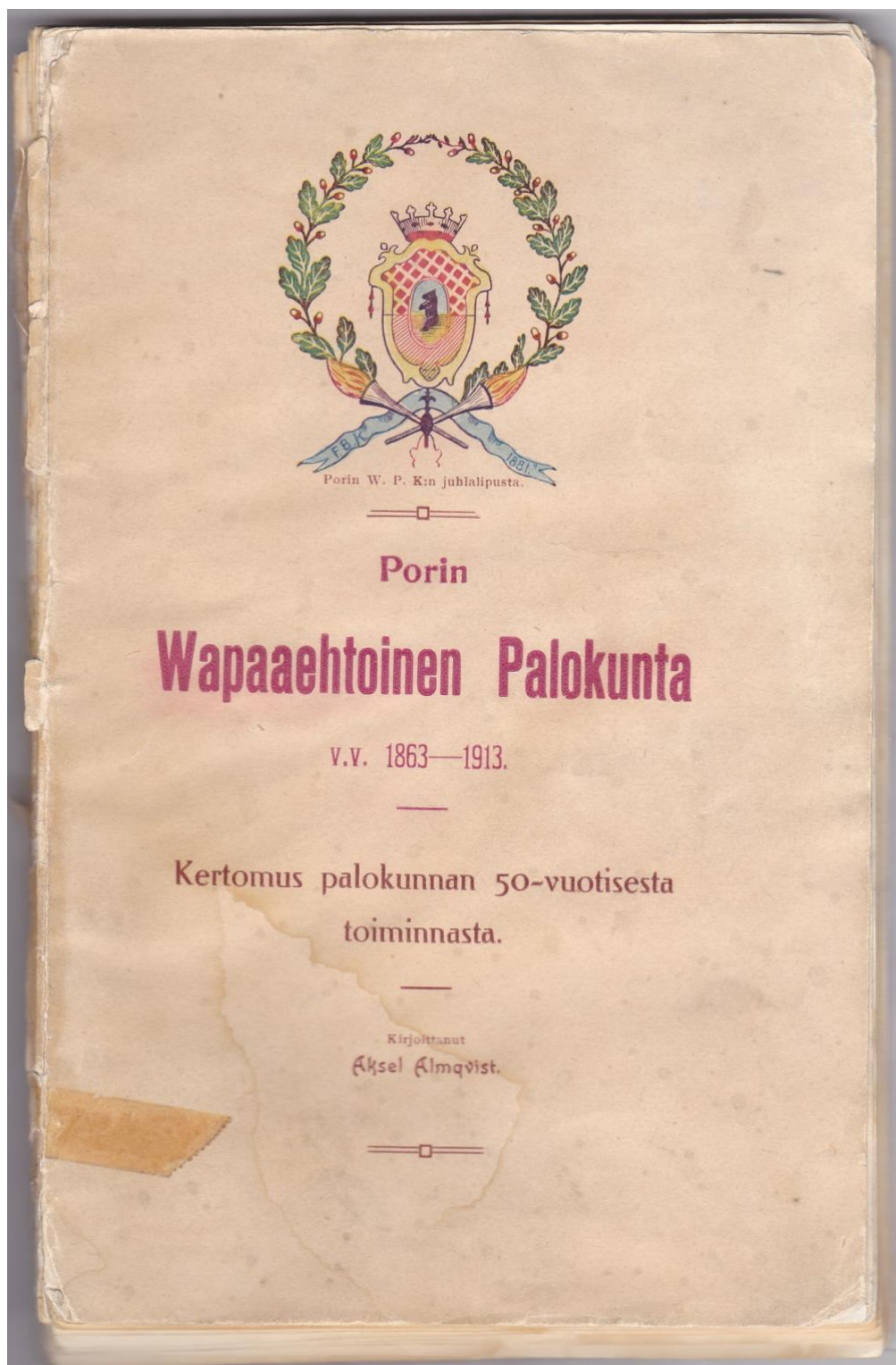
*Olennainen piirre VPK:n historiikeille on myös niiden tekijät: kukin kirjoittajista on ollut aikanaan paitsi alan, toiminnan ja organisaation asiantuntija niin myös itse aktiivinen palokuntalainen. Ensimmäisen historiikin kirjoittaja, "innokas palokuntalainen, kunniapäällikkö ja filosofian maisteri" **F. I. Färling** toimitti kertomuksen palokunnan 25-vuotiselta toiminta-ajalta vuonna 1888.*

Porin Wapaaehtoinen Palokunta ry. Porin W.P.K 25 vuotta. 1863–1888.
Frivilliga brandkären i Björneborg 1863–1888

LL: Fredrik Ignatius Färlingin kirjoittaman historiikin kannen skannauksen sain Porin kaupungin kirjastosta. Lämmin kiitokseni kokoelmapalvelujen palveluvastaava **Sari Pajuselle**.

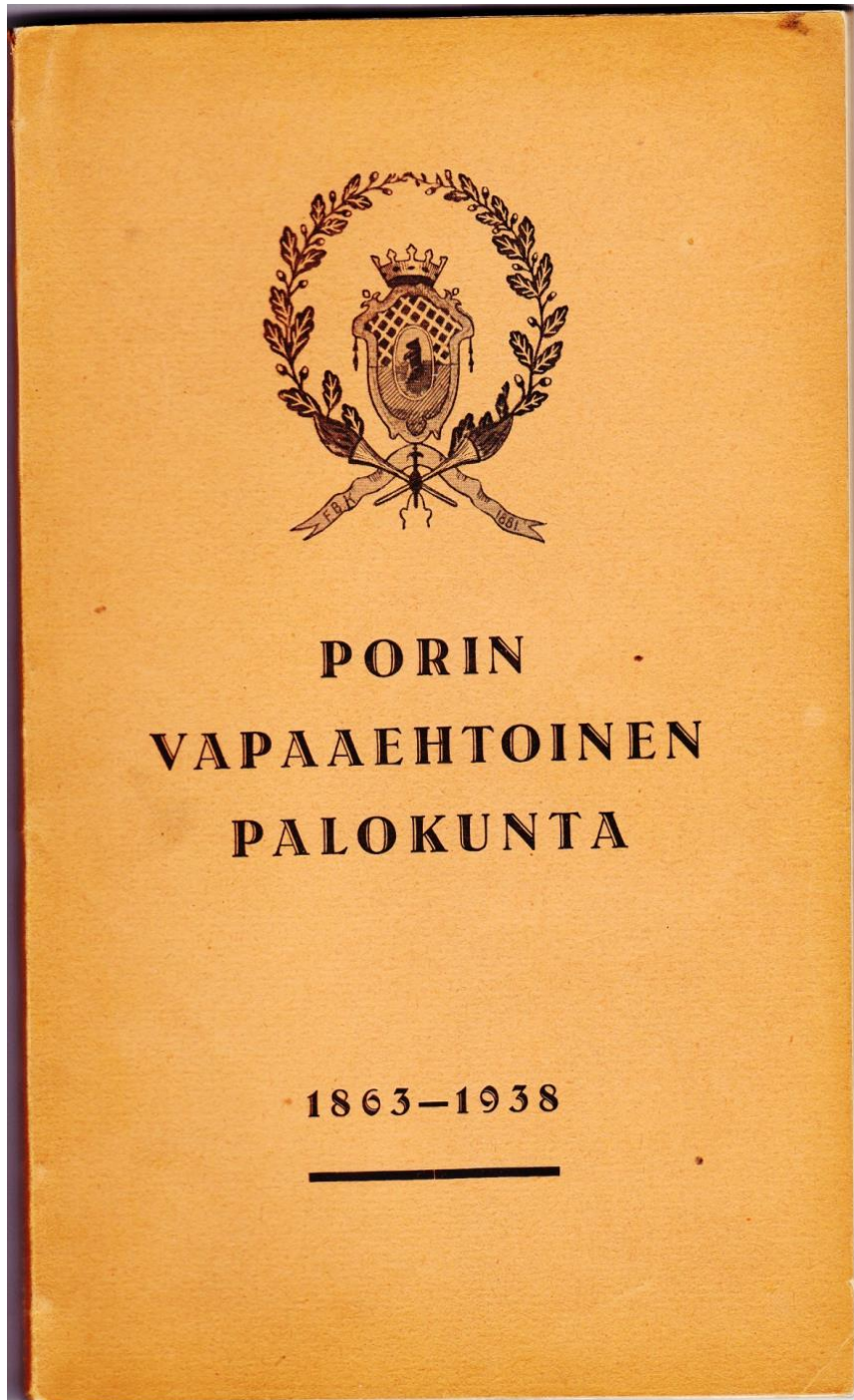
Riina Haanpää: Färlingin kertomusta ovat sittemmin lähdepohjanaan seuraavissa historiikeissa käyttäneet **Aksel Almqvist** ja **Toivo Tuovinen**. Paloasiamies Almqvist kirjoitti palokunnan 50-vuotishistoriikin vuonna 1913, ja tavoitteena oli selvittää VPK:n olemassaoloa ja toimintaa silloisille palokuntalaisille.

LL: Tätä Aksel Almqvistin kirjoittamaa kertomusta palokunnan 10-vuotisesta toiminnasta ei ole mainittu Riina Haanpään artikkelissa. Ajankohta osuu vuoden 1918 kansalaissodan vaiheisiin, jolloin punakaarti käytti VPK:n tiloja omiin tarkoituksiinsa. Toistuva maininta punaryssistä kuvaa, jos ei VPK:n virallista kantaa, niin ainakin kirjoittajan asennetta ja kokemuksia sodan osapuoliin. Kirjasessa on joka tapauksessa tärkeää ajankuvausta.

Riina Haanpää: Seuraavan historiikin kirjoittaja, palokunnan sihteeri, komppanian päällikkö ja hallinnon jäsen Toivo Tuovinen painottui vuonna 1938 julkaistussa VPK:n 75-vuotishistoriikissa selostamaan palokunnan historian vaihteita ja itse palosammutustyötä. Sen sijaan ”lapsipuolen asemaan” Tuovisen mukaan tässä historiikissa jäi etenkin palokunnan toiminnalle niin leimaa antava kansanvalistustoiminta.

Sisäkannessa: **KERTOMUS PALOKUNNAN 75-VUOTISESTA TOIMINNASTA**

LL: Vuoden 1918 ajalta punakaartista VPK:n tilojen käyttäjänä todetaan vain parilla rivillä.

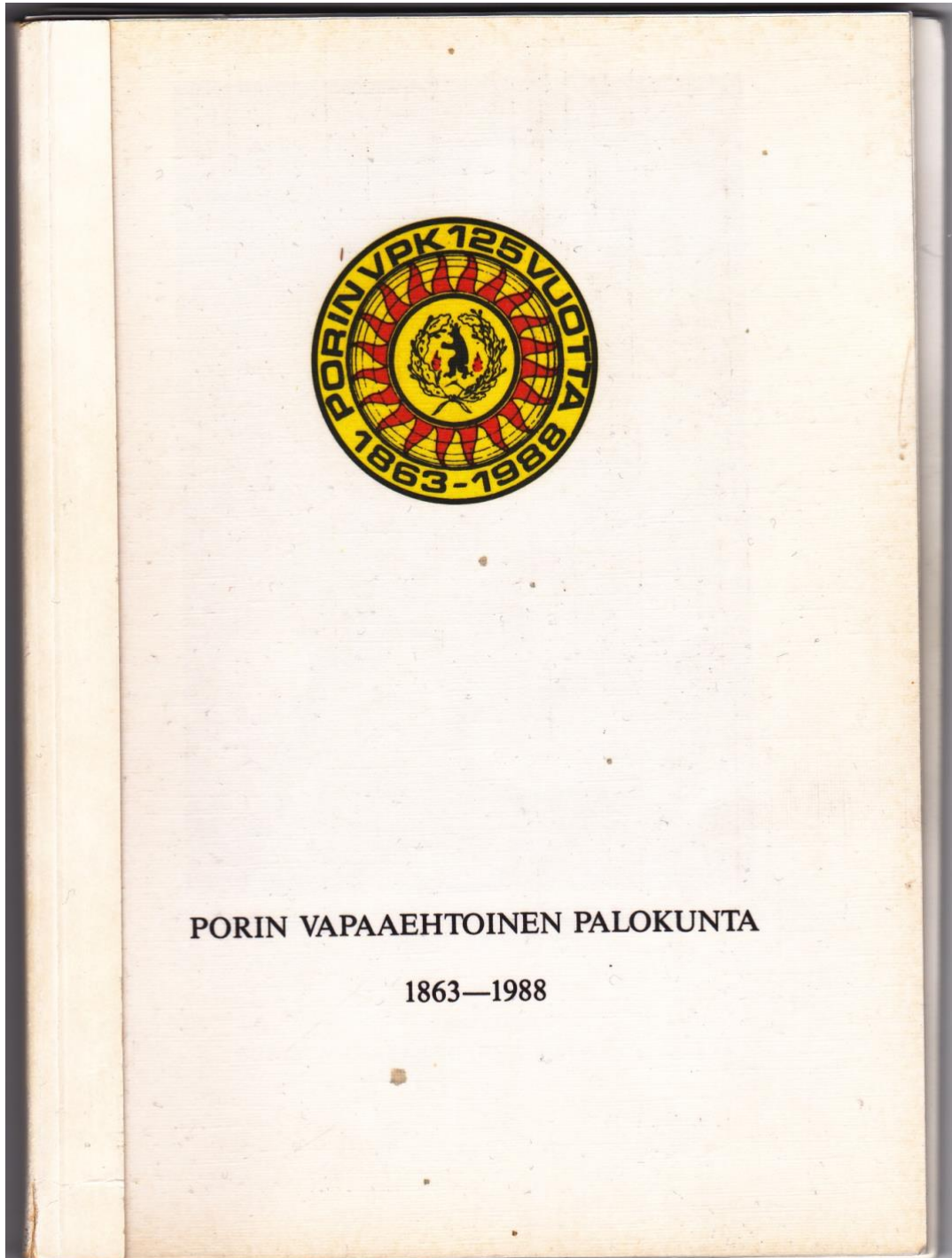
Riina Haanpää: Vuonna 1963 ilmestyi VPK:n 100-vuotishistoriikki. Sen kirjoitti palokunnan sihteeri ja sittemmin kunniajäsen **Paavo Lindfors**. Lindfors kirjasi esipuheessa saaneensa arvokkaan tehtävän, ja hän pyrkii siksi "valaisemaan palokuntamme 100-vuotista toimintaa kotikaupunkimme ja sen lähiympäristön palosuojelun hyväksi". Historiikissa esiin nousivat palotorjuntatyön lisäksi myös muut palokunnan toiminnot: otsikon "Porin VPK:n yleisiä harrastuksia" alle on koottu esimerkiksi Klubitoiminnasta kertovat tekstit. Myös voimistelusta ja muusta urheilutoiminnasta kerrottiin lukijoille. Uutena teemana historiikkiin on tuotu myös vastaperustetun Naisosaston kertomukset

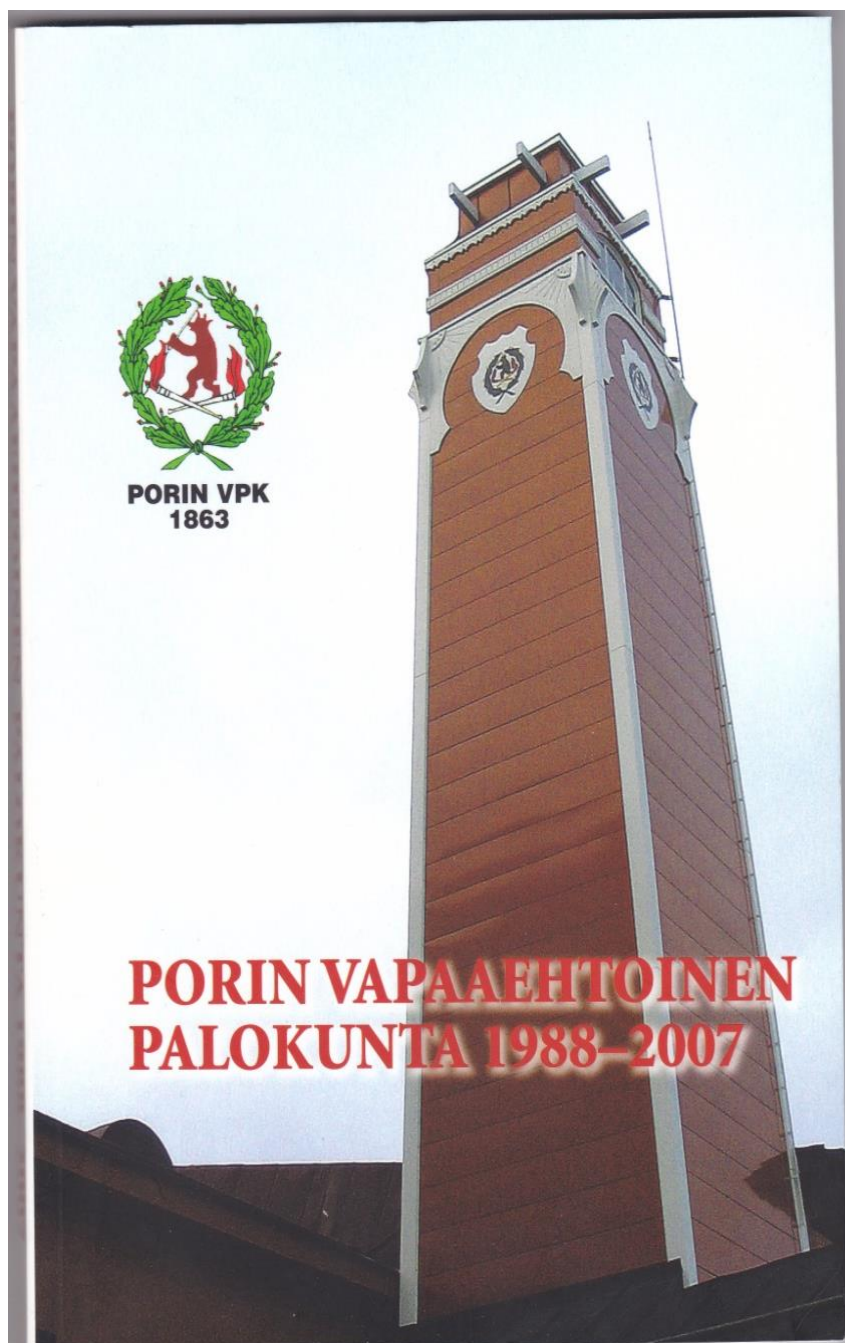
PORIN VAPAAEHTOINEN PALOKUNTA r.y.

1863 – 1963

Riina Haanpää: Vuoden 1988 historiikin palokunnan 125-vuotisesta toiminnasta koosti työryhmä **Martti Laippala, Kalevi Lampioinen** ja Paavo Lindfors. Kaikki kirjoittajat olivat palokunnan kunniajäseniä. Historiikissa on merkittäväällä tavalla huomioitu koko VPK:n organisaatio, ja esimerkiksi eri osastot kirjoitettiin omiksi kokonaisuuksikseen. Tällä tavoin palokunnan paikallinen rooli yhteiskunnallisena, sosiaalisena ja myös kulttuurisena resurssina nousi esiin.

Riina Haanpää: Tuorein historiikki kattaa palokunnan lähimenneisyyden ja nykyisyyden viimeisen 20 vuoden ajalta. Alkuperäisen suunnitelman mukaan työryhmän tarkoituksena olikin luoda johdettava opaskirja Porin VPK:n jäsenistölle ja ylipäätään VPK:n toiminnasta kiinnostuneille. Historiikissa pohditaan ennen kaikkea palokunnan vaikutusta ja sen monia eri ulottuvuuksia, mutta myös osin Porin kaupungin sekä palokunnan pitkää historiaa. Keskusteluja siitä, mitä VPK:sta ajatellaan nyt ja miten sen historia kerrotaan, onkin käyty lukuisia.

LL: Kansikuvan luonnosversion työkalut, jotka esittelin kirjan taittaja **Vesa Holopaiselle**, joka kuvasi letkutornin ja viimeisteli kannen painoasuun.

PORIN VAPAAEHTOINEN PALOKUNTA
1988 - 2007

Edessä ovat Heikki Takala ja Antero Luonila, takana Kalevi Lampioinen, Riina Haanpää, Matti Kraapo ja Lauri Lempinen. Haanpää ja Lempinen vastasivat historiikin toimittamisesta.

LL: Perinteisen kokousmenettelyn sijasta (esityslista, pöytäkirja) työryhmä valitsi työtavakseen projektityöskentelyn. Hankkeesta laadittiin projektisuunnitelma, johon sisällytettiin kaikki mahdollinen (sisällönsuunnittelu, kirjoittajien ja tietojen kerääjien valmennus, aikataulu, painotalojen kilpailutus, tiedottaminen jne.). Suunnitelma päivittyi työn edetessä ja oli koko ajan reaaliajassa. Samalla oli helppo seurata eri osatehtävien toteutumista. Työryhmä kokoontui 17 kertaa, joista harrastustunteja kertyi yhteensä 306 tuntia. Varsinaiseen kirjoittamiseen ja muuhun junailuun käytettyjä tunteja tuskin kukaan edes yritti laskea, sillä työryhmän kypsästä keski-ikästä huolimatta työtä tehtiin nuoruuden intoa hehkuvassa palokunta- ja talkoohengessä.

Porin VPK on lähes puolitoistavuosisataisessa toiminnassaan ehtinyt julkaista monia historioita. Työryhmä päätyi ajatukseen, että nyt tehdään viimeksi kuluneen kahdenkymmenen vuoden (1988–2007) toiminnasta kertova historioita. Päätavoitteeksi asetettiin vuonna 2013 julkaistava 150-vuotishistoria, joka rakenteeltaan ja sisällöltään voisi olla oleellisesti ”normaalista” yhdistyshistorioista poikkeava. Siinä voitaisiin palokunnan kehitystä, päätöksiä ja toimintaa tutkittaessa ottaa huomioon myös yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ja arvioida niiden suhdetta toisiinsa 150 vuoden aikajaksossa. Esitetty toteuttamistapa edellytti muun muassa laaja-alaista historiantuntemusta, seikkaperäistä eri arkistojen tutkimista sekä palokuntalaisten haastatteluja. Työryhmässä heräsikin ajatus, että työ teetetäisiin ammattitutkijalla/-historioitsijalla. Työryhmän tehtävänä olisi tässä ratkaisussa toimia kirjoittajan tukiryhmänä ja keskittyä muun muassa talouden turvaamiseen.

Lähestyin muutamia porilaisia tai porilaistaustaisia tietokirjailijoita, jotka olivat kirjoittaneet tai toimittaneet paikkakunnan yrityselämän ja eri yhteisöjen historiikkeja. Nämä kontaktit eivät johtaneet siihen, että Porin VPK saisi ansaitsemansa ja arvoisensa tutkimukseen perustuvan historiikin puolentoista vuosisadan toiminnastaan.

Samoihin aikoihin oli lehdissä ollut uutinen, jossa kerrottiin tuoreesta Noormarkun kunnan historiateoksesta, jonka oli asianmukaisten tutkimusten tuloksena laatinut Porin yliopistokeskuksessa toimiva Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen laitos.

Entinen Porin kaupunginjohtaja **Martti Sinisalmi** toimi silloin vuonna 2008 viimeisiä aikojaan Porin yliopistokeskuksen johtajana. VPK:n tiedottaja **Antero Luonilan** kanssa sovimme tapaamisen Sinisalmen kanssa kertoen halustamme keskustella VPK:n historian tutkimuksesta, jonka tuloksena Noormarkun malliin laadittaisiin palokunnan 150-vuotishistoriateos. Keskustelumme osallistui myös Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen historian lehtori, filosofian tohtori **Anna Sivula**, joka oli johtanut Noormarkun historiaprojektia.

Käytyjen neuvottelujen tuloksena VPK tilasi Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitokselta tieteelliseen tutkimukseen perustuvan 150-vuotishistoriateoksen. Teos tarkastelee Porin VPK:n 150-vuotista historiaa ikkunana suomalaisen yhteiskunnan muutoksiin tsaarinajasta EU-Suomeen.

Hanke käynnistyi jo vuonna 2008, ja sen vastuullisena johtajana toimi Anna Sivula. Teoksen tutkijaryhmään kuului Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen opetus- ja tutkimushenkilökuntaa sekä opiskelijoita. Teos ilmestyi vuonna 2013 Porin VPK:n täyttäessä 150 vuotta.

Historiateos valottaa valtakunnallisessa kontekstissa suomalaisen palontorjunnan pitkää historiaa. Hankkeessa tallennettiin merkittävä osa porilaista palokuntaperinnettä ja tuotettiin tietoa myös sellaisista palokuntatoiminnan osa-alueista, jotka olivat aiemmissa historian esityksissä jääneet vähälle huomiolle. Teoksessa tarkastellaan muun muassa naisten aseman sekä nuorisotyön muutoksia ja kehittymistä palokunnassa. Teos valottaa myös vapaapalokuntien sisäisen yhteisöllisyyden erityispiirteitä, erityisesti niin sanotun brankkariperinteen kautta. Hanke tuotti poikkeuksellisen merkittävän lisän suomalaisten vapaaehtoisten palokuntien historiaan liittyviin perinne- ja historia-aineistoihin.

Saatujen avustusten ja omatoimisen varainhankinnan tuloksena teos oli kohtuuhintainen.

VPK:n juhlavuoteen kuuluneiden moninaisten tapahtumien valmistelu oli aloitettu pitkäjänteisesti heti 145-vuotisjuhlavuoden jälkeen. 150-vuotisjuhlavuoden tapahtumat aloitettiin 11. päivä huhtikuuta 2013, jolloin historiateoksen julkistaminen ja VPK:n historianäyttelyn avajaiset pidettiin Satakunnan Museossa. Päivällä oli lehdistötilaisuus ja illalla kutsuvierastilaisuus. Näyttely oli avoinna yleisölle 12.4.–20.6.2013 välisen ajan.

Näyttelyn ja historiateoksen julkistamisen kutsuvierastilaisuuden avasi Satakunnan Museon silloinen johtaja Juhani Ruuhonen.

Osa tutkijaryhmää: Hankkeen johtaja ja teoksen päätoimittaja Anna Sivula, toimitussihteeri Suvi Aitto-oja, Jenni Tuulasjärvi, Riina Haanpää ja Satakunnan Museon nykyinen johtaja Johanna Jakomaa. Kuvassa olevien lisäksi ryhmään kuuluivat Anni Ruuhomäki, Susanna Siro ja Beata Immonen.

KARHU, KIRVES JA PUNAINEN KUKKO

Porin Vapaaehtoinen Palokunta 1863–2013

Toimittaneet Suvi Aitto-oja & Anna Sivula

Kannen kuva: Porin VPK on kuvassa palokunnantalon edustalla 20.8.1930. SatM

KERTOMATON HISTORIA

Porin Vapaaehtoisen Palokunnan perustaja **Anders Axel Anderssonin** syntymän 200-vuotisjuhlaa vietettiin VPK:n kerhuhuoneella lauantaina 26. päivä maaliskuuta 2022 asiaan kuuluvalla arvokkuudella. Juhla huipentui perustajan pojanpojanpojan, lennonjohtaja **Esko Antti-Pojan** esi-isästään kirjoittaman kirjan ”Kertomaton historia” julkistamiseen. Tilaisuudessa Antti-Poika lahjoitti palokunnalle oheisen taulun, josta kertova teksti on hänen laatimansa:

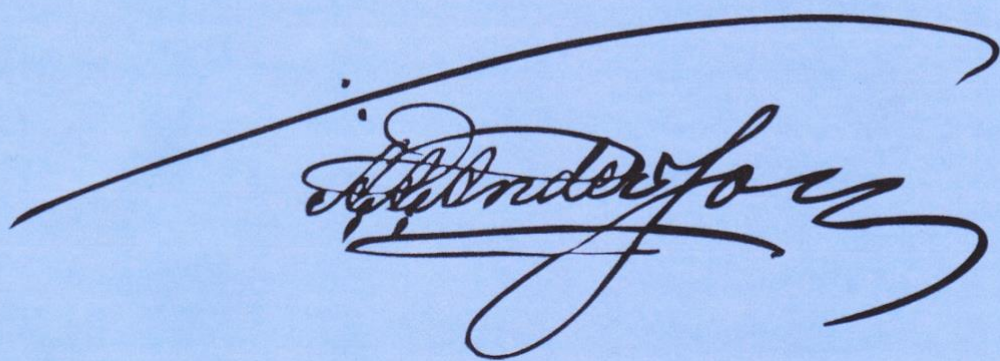

s. 21.3.1822 Nauvossa, k. 11.6.1881 Porissa

”Anders Axel Andersson esiintyy taulussa vuonna 1867. Hän on kuvauttanut itsensä Charles Riisin atelierissä vuonna 1867. Kuvaushetki liittyy juhlahallisuuksiin, jossa Andersson on luopunut Porin Vapaaehtoisen Palokunnan kaikista töistä. Siitä kertoo Anderssonin juhla-asu ja pöydällä oleva asiakirja, jossa on punainen sinetti. Andersson lienee saanut jonkinlaisen huomionosoituksen. Asiakirja on kuitenkin hävinnyt.

Alkuperäinen valokuva on Satakunnan Museon omaisuutta. Valokuvan on värittänyt siuntiolainen Tommy Rossi vuonna 2020. Taulun on kehystänyt helsinkiläinen Kultauspalvelu ja kehysliike Harri Virtanen”.

Pekka Harttila Satakunnan Kansassa (ote): *”Maistraatin virkamiehenä Andersson antoi panoksensa monimuotoiseen työhön, jota oli tehtävä palon runteleman kaupungin saattamiseksi entiselleen. Työ tuli kestäväksi vuosikausia. Esko Antti-Poika on onnistunut hyvin erilaisen asiakirjamateriaalin pohjalta hahmottamaan esi-isänsä roolin tässä työssä. Muistitietoa on ollut enää hyvin niukalti. Esko Antti-Pojalla on hyvän kirjoittajan lahja”.*

A. Andersson

Kertomaton historia

Raatimies

Anders Axel Andersson

Esko Antti-Poika